

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 26 maj 2025

Mål nr
T 555-24

PARTER

Klagande

Republiken Polen
Ministerstwo Sprawiedliwosci
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa
Polen

Ombud: Advokaterna A.M. och M.W.

Motpart

P.D.

Ombud: Advokaterna F.N., A.L. och A.H. samt juristen F.B.

SAKEN

Ogiltighet av skiljedom

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2023-12-20 i mål T 12646-21

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sätt hovrättens dom att Högsta domstolen förklarar att den skiljedom som meddelades den 30 juni 2021 med rättelse och tillägg av den 30 juli 2021 i Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts mål nr V 2018/098 inte är ogiltig i den del den avser förhållandet mellan Republiken Polen och P.D.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd beträffande fördelningen av ansvaret för rättegångskostnaderna i hovrätten mellan Polen och P.D.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom också i denna del och befriar Polen från skyldigheten att ersätta P.D. för rättegångskostnad i hovrätten samt förpliktar P.D. att ersätta Polen för dess rättegångskostnad där med 77 500 euro och 84 034,77 zloty avseende ombudsarvode respektive mervärdesskatt enligt polsk skattelagstiftning samt ränta enligt 6 § räntelagen från den 20 december 2023.

Högsta domstolen förpliktar P.D. att till Polen betala ersättning för rättegångskostnad här med 15 000 euro och 42 800 zloty avseende ombudsarvode respektive polska statens eget arbete samt ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Republiken Polen har yrkat att Högsta domstolen ska upprätthålla skiljedomens i den del den avser förhållandet mellan Polen och P.D. Polen har vidare yrkat att Högsta domstolen ska befria Polen från skyldigheten att

ersätta P.D.s rättegångskostnad i hovrätten och i stället förplikta honom att ersätta Polen för dess rättegångskostnad där.

P.D. har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 4.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. P.D. och ytterligare fyra investerare påkallade med stöd av energistadgefördraget (ECT)¹ skiljeförfarande mot Polen. De övriga investerarna var hemmahörande inom EU medan P.D. var medborgare och bosatt i Schweiz. Investerarna yrkade skadestånd av Polen på grund av att de via ett gemensamt ägt aktiebolag, Blue Gas Holding, hade gjort investeringar i den polska energisektorn vilka hade blivit värdelösa till följd av vissa åtgärder av den polska staten. Skiljenämnden ogillade investerarnas anspråk samt förpliktade dem att i förhållande till Polen solidariskt stå för samtliga kostnader för förfarandet och att ersätta Polen för en del av landets egna kostnader i processen.

2. ECT är en mellanstatlig överenskommelse vars syfte är att främja samarbete inom energisektorn, bland annat genom skydd av utländska investeringar. Ett antal länder såväl inom som utanför EU är parter till fördraget. I händelse av tvist mellan en investerare och en fördragsslutande

¹ SÖ 1997:57

stat får investeraren begära att tvisten ska lösas genom skiljeförfarande. Investeraren kan då också välja att skiljeförfarandet ska genomföras enligt Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstituts Skiljedomsregler. Skiljedomen ska vara slutlig och bindande för parterna i skiljeförfarandet, och de fördragsslutande staterna ska se till att det finns effektiva mekanismer för verkställighet inom sina respektive territorier (artikel 26).

3. Investerarna väckte talan i hovrätten och yrkade att skiljedomen skulle förklaras ogiltig eftersom skiljeklausulen i energistadgefördraget strider mot unionsrätten. Polen gjorde gällande bland annat att den del av skiljedomen som avser P.D. inte träffas av ogiltighet eftersom han inte är unionsmedborgare. Hovrätten har ogiltigförklarat skiljedomen i dess helhet.

Prövningstillståndet och prejudikatfrågan

4. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande frågan om skiljedomen är ogiltig enligt 33 § första stycket 2 lagen (1999:116) om skiljeförfarande i den del den avser förhållandet mellan Polen och P.D. Frågan om prövningstillstånd beträffande fördelningen av ansvaret för rättegångskostnaderna i hovrätten mellan dessa parter har förklarats vilande. Högsta domstolen har beslutat att inte meddela prövningstillstånd beträffande målet i övrigt.

5. Prejudikatfrågan i målet är under vilka förutsättningar en skiljedom ska förklaras ogiltig endast i en del.

Svenska skiljedomar och ogiltighet

6. I lagen om skiljeförfarande finns bestämmelser om skiljeförfaranden med säte i Sverige. Lagen tillämpas även på sådana förfaranden som har internationell anknytning (se 46 §). När en skiljedom har meddelats är den som utgångspunkt slutlig och bindande och den kan inte överklagas. Den

kan däremot angripas på vissa andra sätt. Bestämmelser om verkställighet av svenska skiljedomar finns i 3 kap. 15–18 §§ utsökningsbalken.

7. Enligt 33 § lagen om skiljeförfarande är en skiljedom ogiltig, bland annat om den eller det sätt på vilken den tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige (ordre public). Den som vill göra gällande att en skiljedom är ogiltig kan väcka en ogiltighetstalan vid den hovrätt inom vars domkrets skiljeförfarandet har eller har haft sitt säte (se 43 § första stycket). Ogiltigheten får göras gällande utan någon tidsbegränsning och den ska beaktas oavsett om någon part har påtalat den. Någon ändring av skiljedomens på annat sätt än att den helt eller delvis förklaras vara ogiltig får inte ske.

Twistlösning inom ramen för ECT

8. Enligt EU-domstolens praxis är ECT:s bestämmelser om skiljeförfarande inte tillämpliga på tvister mellan en fördragsslutande stat som är medlem i EU och en investerare från en annan medlemsstat. Bestämmelserna är dock tillämpliga i förhållande till tredjelandsinvestorer, dvs. investerare från en fördragsslutande stat som inte är medlem i EU. (Jfr EU-domstolens dom den 2 september 2021 i mål Komstroy, C-741/19, EU:C:2021:655, p. 65 och 66.)

9. EU-domstolens praxis bygger främst på att medlemsstaterna inte ska kunna undandra tvister som rör tillämpning av unionsrätten från unionens domstolssystem. Högsta domstolen har bedömt att ett sådant undandragande skulle strida mot processuell ordre public. (Se ”Investeringsavtalet” NJA 2022 s. 965 p. 55 och 56.)

10. Av detta följer att om en skiljedom tillkommit med stöd av en skiljeklausul som enligt unionsrätten inte är tillämplig mellan parterna

träffas domen av ogiltighet enligt 33 § första stycket 2 lagen om skiljeförfarande.

Partiell ogiltighet

11. Enligt 33 § andra stycket kan ogiltighet gälla viss del av en skiljedom.

12. Som framgått är en skiljedom som utgångspunkt slutlig och bindande. Ogiltighet bör därför inte anses föreligga i större utsträckning än vad som är nödvändigt. Såvitt gäller skiljedomar som tillkommit med stöd ECT följer detta även av artikel 26.8 där Sverige som fördragsslutande stat har åtagit sig att upprätthålla effektiva mekanismer för erkännande och verkställighet av sådana skiljedomar. Detta synsätt återspeglas också i New York-konventionen² – som den svenska lagstiftningen bygger på – och den vilja som där uttrycks att skiljeavtal ska respekteras och att skiljedomar ska erkännas och verkställas.

13. Mot den bakgrunden måste först prövas om ogiltighetsgrunden träffar skiljedomens i dess helhet eller om det finns delar av domen som inte berörs av det förhållande som föranleder ogiltighet. Det gäller också när en skiljedom eller det sätt på vilket den tillkommit strider mot ordre public. Även om denna ogiltighetsgrund många gånger träffar en skiljedom som helhet kan ogiltighetsgrunden avse en viss del av domen, exempelvis en särskild fråga eller en av flera parter, medan andra delar av skiljedomens inte berörs av felet.

14. Kan det konstateras att en viss del av skiljedomens inte är berörd av ogiltighetsgrunden måste domstolen bedöma om den delen kan särskiljas

² SÖ 1972:1

från domen i övrigt. Det kan vara så att den del som vid den inledande bedömningen inte kan anses berörd ändå har sådant samband med den ogiltiga delen att domen som helhet omfattas av ogiltigheten. De olika delarna kan vara särskiljbara även när någon uppdelning inte har gjorts i domslutet, om de olika delarna kan skiljas åt med stöd av vad som framgår av skiljedomen i övrigt.

15. Bedömningen av om delarna kan särskiljas bör ske med beaktande av den betydelse som en kvarstående del av skiljedomen skulle få för en parts möjlighet att få en ny prövning av den del som skulle förklaras ogiltig. Om den kvarstående delen på grund av res judicata skulle hindra en ny prövning bör delarna inte anses som särskiljbara. Vid den bedömningen bör som regel de allmänna svenska principerna om res judicata inom civilprocessen tillämpas. Om det görs gällande att den nya prövningen kommer att ske enligt en annan rättsordning än den svenska kan det dock finnas skäl att beakta principerna om res judicata inom den rättsordningen.

16. Det kan även finnas andra skäl som medför att de olika delarna i skiljedomen är så sammanlänkade att de av rättsliga och praktiska skäl inte kan anses särskiljbara. En bedömning måste alltid – med beaktande av utgångspunkten att ogiltighet inte ska anses föreligga i större utsträckning än vad som är nödvändigt – göras utifrån vad som framgår av innehållet i den enskilda skiljedomen.

Fördelning av kostnader i skiljeförfarandet

17. Parterna i ett skiljeförfarande är, om annat inte avtalats, skyldiga att solidariskt betala skälig ersättning till skiljemännen för deras arbete och utlägg. Skiljemännen får i en slutlig skiljedom förplikta parterna att betala ersättningen till dem jämte ränta. Motsvarande gäller enligt många skiljedomsg regler, exempelvis enligt Stockholms Handelskammares Skiljedomsinstituts regler. En part eller en skiljeman får hos tingsrätten

ansöka om ändring av skiljedomen när det gäller ersättningen. (Jfr 37, 39 och 41 §§.)

18. En talan enligt 33 § om att en skiljedom ska förklaras ogiltig omfattar inte frågan om skiljemännens rätt till ersättning. Den senare frågan handläggs alltså i en särskild ordning (se 41 §). Ett bifall till en ogiltighetstalan enligt 33 § påverkar därför inte den rätt som skiljemännen har att få ersättning från parterna enligt ett beslut i skiljedomen.

19. På begäran av en part får skiljemännen, om inte annat avtalats, förplikta motparten att betala ersättning för partens kostnader och bestämma hur ersättningen till skiljemännen slutligt ska fördelas mellan parterna (se 42 §). Ett sådant beslut kan, men behöver inte, vara ogiltigt på samma grunder som skiljedomen i övrigt.

20. Har en skiljedom förklarats ogiltig i sin helhet omfattar ogiltigheten även vad som i skiljedomen förordnats om skyldighet att ersätta motpartens kostnader och om den slutliga fördelningen mellan parterna av kostnaderna för förfarandet.

21. Avser ogiltigheten endast en del av skiljedomen behöver domstolen som regel ta ställning till i vilken mån beslut om fördelningen av kostnader mellan parterna omfattas av ogiltighet. På motsvarande sätt som när det gäller huvudsaken måste då en bedömning göras bland annat av om reglerna om res judicata innebär att det eller de kvarstående kostnadsbesluten skulle hindra en ny prövning av de frågor om kostnadsfördelning som omfattas av ogiltighet.

Bedömningen i detta fall

22. Det är genom hovrättens dom fastslaget att skiljedomen är ogiltig enligt 33 § första stycket 2 lagen om skiljeförfarande i den del den avser

förhållandet mellan Polen och de investerare som hör hemma inom EU, eftersom den i dessa delar har meddelats i strid med unionsrätten.

23. Grunden för ogiltigheten träffar inte förhållandet mellan Polen och P.D. eftersom han är att betrakta som en tredjelandsinvesterare (se p. 8). Att grunden för ogiltighet av skiljedomen i övrigt är att hänföra till ordre public innebär inte att skiljedomen behöver vara ogiltig i sin helhet (se p. 13).

24. I skiljedomen ogillades investerarnas skadeståndsanspråk. Någon prövning av skadeståndsyrkandenas storlek skedde inte. Av skiljedomen framgår att var och en av investerarna var parter i skiljeförfarandet och att de förde sin talan grundat på investeringar som var och en av dem gjort i Polen genom respektive investerares ägarandel i ett gemensamt ägt bolag; det var inte fråga om en talan av bolaget. Även om investerarnas yrkanden inte återges i skiljedomen anges deras ägarandelar tydligt i domen och relateras också i vissa avseenden till investeringsprojekten. Det får mot den bakgrunden anses framgå av skiljedomen att respektive investerare framställde ett eget yrkande.

25. Sammantaget har det inte framkommit något som talar för att de övriga investerarnas möjlighet att få till stånd en ny prövning avseende sina anspråk mot Polen skulle påverkas av att skiljedomen står kvar i den del som den avser förhållandet mellan P.D. och Polen. Den sistnämnda delen av domen kan alltså särskiljas från övriga delar av den.

26. Det anförda leder till slutsatsen att skiljedomens ogiltighet inte ska anses omfatta förhållandet mellan P.D. och Polen. Hovrättens dom ska därför ändras i enlighet med detta.

27. P.D. ska enligt skiljedomen solidariskt med de övriga investerarna dels ersätta Polen för en del av landets kostnader, dels slutligt svara för ersättningen till skiljemännen. Det förhållandet att motsvarande skyldighet

för de övriga investerarnas del, genom hovrättens lagakraftvunna dom, omfattas av ogiltighet utgör inte skäl att anse förordnandet i kostnadsdelen till någon del ogiltigt i förhållandet till P.D. Ändringen av hovrättens dom ska alltså avse både huvudsaken och kostnadsdelen.

28. Vid denna utgång ska prövningstillstånd meddelas beträffande fördelningen av ansvaret för rättegångskostnader i hovrätten och Polen ska befrias från skyldigheten att ersätta P.D.s kostnad där. I stället ska P.D. såsom tappande part förpliktas att ersätta Polens rättegångskostnad i hovrätten. Det av Polen yrkade beloppet framstår dock inte som skäligt. Ersättningen ska därför jämkas på det sätt som framgår av domslutet. P.D. ska vidare förpliktas att ersätta Polen för dess rättegångskostnad i Högsta domstolen. Yrkandet är i denna del skäligt.

I avgörandet har deltagit justitieråden Petter Asp, Eric M. Runesson, Christine Lager, Anders Perklev (referent) och Katrin Hollunger Wågnert. Föredragande har varit justitiesekreteraren Dennis Andreev.